

Féktelen nagy változás

Várhegyi Éva közgazdász

Igaza van Navracsics Tibornak: tényleg előre megmondták, hogy "kis többség, kis változás, nagy többség, nagy változás", s a választók valóban "ennek tudatában szavaztak meg" nekik kétharmados többséget (Népszabadság, 2010. július 9.). Abban azért nem vagyok biztos, hogy forradalmi ikszelésük során a választók pontosan azt értették "nagy változás" alatt, amit az elmúlt hetekben tapasztalhattak, de persze az ellenkezőjéről sem lehetünk meggyőződve. Egyelőre mindenki azt gondol, amit akar - egészen a következő választásokig. Mindenesetre nem emlékszem rá, hogy a kampány során a Magyar Nemzeti Bankon kívül más független nemzeti intézmény megregulázásáról is szó esett volna, de nyilván nem akartak minket a részletekkel terhelni. Azóta kiderült, nemcsak a magas kamatokért és devizahitelekért felelőssé tett MNB-vel meg a korábbi ciprusi cége miatt kifogásolható jegybankelnökkel van baj, hanem egy sor más, a kormánypolitika ellensúlyát képező intézménnyel is. Nehéz elhinni, hogy a jog- és politikatudományokban jártas emberek - amilyen például az imént idézett közigazgatási és igazságügyi miniszter is - komolyan azt gondolják, hogy demokratikus keretek között a kétharmados többség arra hatalmazza fel őket, hogy kiiktassák vagy legalábbis semlegesítsék a kormányzati önkényt korlátozó fékeket és ellensúlyokat. Ha csupán a gazdaság szempontjából fontos intézményeket nézzük, akkor is szép példatárát állította fel már az efféle törekvéseknek az új kormány. Elsőként az Alkotmánybíróság "megszállása" érdemel említést, mivel annak függetlensége - egyebek mellett - a gazdaság szereplői (vagyis mindannyiunk) számára is oly fontos jogbiztonság garanciáját jelenti. Emiatt is aggasztó az alkotmánybírák korábbi, paritásos jelölési rendjének módosítása és ezzel az új kinevezések alávételése a kormánytöbbségnek. Még ha csupa kiválóság kap is majd helyet az AB-ben, a kiválasztás módja miatt akkor is megkérdőjeleződik döntéseik elfogulatlansága. Különösen annak fényében aggasztó az alkotmánybírák paritásos jelölési elvének felrúgása, hogy a kétharmados többség kormánya és parlamenti képviselői már az első hetekben szakmányban nyújtották be az államigazgatási egyeztetés szűrőjét elkerülő törvényjavaslataikat. Így került július 2-án az Országgyűlés asztalára az alig egy hónappal korábban Orbán Viktor előterjesztésében igencsak elnagyoltan felvázolt kormányzati akciótervhez kapcsolódó gazdasági törvénycsomag. A sebtében összezsapott javaslatból sajnálatos módon hiányzik az adózással kapcsolatos törvénymódosításoknál kötelező hatásvizsgálat, bár ekkora sietség láttán ezen igazán meg sem lepődhetünk. De alkotmányossági aggályok is felmerülnek, például a végkielégítések visszamenőleges, 98 százalékos különadójával kapcsolatban, hiába módosították gyorsan az alaptörvényt is, hogy jogalapot nyerjen a "jó erkölcsbe ütköző" jövedelmek horribilis adómértéke. Hasonlóan kiverheti az alkotmányossági biztosítékokat a pénzügyi szervezetekre az előző évi állapot alapján utólagosan, így a jogbiztonságot sértő módon kirótt bankadó is. Az is növelheti aggodalmunkat a jogállamiságért, hogy az új köztársasági elnök már a megválasztása előtt zárójelbe tette az Alkotmánybíróságot. Schmitt Pál azzal a nyilatkozatával, hogy inkább megolajozni, mintsem ellensúlyozni szeretné a jogalkotási folyamatot, legfőbb jogáról és kötelességéről mondott le. Hiszen az ő funkciójához hozzátartozik, hogy alkotmányossági aggály esetén az AB-hez küldjön törvényeket, még akkor is, ha ezzel keresztbe tesz az aktuális kormánypolitikának. Hasonlóképpen támad sokakban kétely az Állami Számvevőszék új elnökének kiválasztása miatt. Lehetséges, hogy Domokos László kiváló költségvetési szakember, az viszont bizonyos, hogy eddigi pályája alapján nehéz lesz a feladatához szükséges hitelességet megszereznie. Korábbi tevékenysége az Országgyűlésben és egy megyei önkormányzat élén nem tükrözi kellően a közpénzekért viselt felelősségérzetét (l. Magyar Narancs, 2010. június 24.). Politikusi karrierútja az iránt is kétséget támaszt, hogy kellő elszántsággal fogja-e ellenőrizni eddigi pártját és annak kormányát. Minapi interjúja sem segített minket erről meggyőzni (Domokos: Nem szeretnék etikai alapon pálcát törni, Index, 2010. július 8.). Abból ugyanis az derül ki: nem érti a független nemzeti intézmények mibenlétét, holott az Állami Számvevőszéket is ilyenek kreálták egykor. Ha értené, nem gondolná, hogy egy ilyen

intézményben is ki kell akasztani a falra a nemzeti együttműködés - felvezetője szerint politikai - nyilatkozatát. Ha a miniszterelnök a bolondját járhatja az irányítása alá tartozó kormányzati szervekkel, az elsősorban őt minősíti; ha viszont a tőle független nemzeti intézmény is beszáll ebbe a játékba, akkor az már annak vezetőjéről állít ki alkalmatlansági bizonyítványt. Az alkalmatlanság további jeleit is tükrözte az interjú. Hiába Domokos évtizedes önkormányzati vezetői gyakorlata, arra a kérdésre, hogy milyen viszonyt képzelt el a költségvetési tanáccsal, nem úgy válaszolt, mint akinek szívügye volna a közpénzek minél hatékonyabb ellenőrzése. A mai helyzetet "duplikációnak" nevezte, mondván, "az ÁSZ-nak is megvannak a költségvetéssel kapcsolatos feladatai". Igaz, maga is elismerte, hogy a Számvevőszéknek nem dolga a költségvetési szabályok véleményezése, amit például az államháztartási törvénynek az átláthatóságot és a költségvetési fegyelmet veszélyeztető átírásával kapcsolatban éppen most tett meg a költségvetési tanács. A tanács az adótörvények módosításának (a kormány által elbliccelt) hatásvizsgálatát is elvégezte, amiből kiderült, hogy a költségvetési egyensúlyt időlegesen helyreállító bankadó a gazdaság visszaesését idézi elő. Mindezek után legalábbis furcsa, ha az újdonsült ÁSZ-elnök támogatás helyett gáncsolni igyekszik a közpénzek ellenőrzésében aktív társintézményt. Az első hetekben észlelt "egészpályás letámadás" közepette nehéz jóhiszeműen szemlélni a versenytörvény olyan módosítását is, amely a kormánytól független Gazdasági Versenyhivatal elnökhelyetteseinek mandátumát az elnökéhez köti. Ezzel gyakorlatilag szabad kezet adott magának az új kormány arra, hogy az elnök személyével együtt az alig egy éve (hat évre!) kinevezett helyetteseket is lecserélje. A versenytörvény átírásával annak az intézménynek a komplett lefejezését tette lehetővé a kormány, amely az elmúlt évtizedben példamutató módon látta el feladatát a gazdasági erőfölénnyel való visszaélések felderítésében és szankcionálásában, és a korrupció elleni küzdelemben is komoly eredményeket ért el. A GVH olyan hatalmasságok (építőipari és energetikai nagyvállalatok, bankok) ellen is fellépett, amelyek gazdasági erejük és politikai befolyásuk miatt "érinthetetlennek" tartják magukat. A jelentős lobbierővel bíró gazdasági szervezetek versenykorlátozó magatartásával szemben hozott elmarasztaló döntések és az azokhoz társuló szankciók megnövelték a versenyhatóság hitelességét, elősegítették, hogy döntéseik magatartásformáló tényezőkké váljanak. A versenyhatóságnak az utóbbi években - nem kis mértékben a kellő integritású vezetői miatt - sikerült olyan reputációt felépítenie, ami előremutatóan is megalapozza a fogyasztók védelmében kifejtett tevékenységét. Ennél aligha lehet többet tenni a tisztességtelen piaci magatartás ellen folyó küzdelemben. Még nem lehet tudni, hogy milyen konkrét személyi változásokért növelte meg a mozgásterét az új kormány. De talán felismeri, hogy az "oligarchákkal" való (beígért) leszámolásban éppen az olyan független intézményekre számíthat, mint a verseny tisztaságáért harcoló GVH. A kormányzati túlkapások és tévedések ellensúlyát jelentő független nemzeti intézmények hitelességének megszerzése hosszú folyamat, amit a megfelelő szakértelemmel felvértezett, autonóm személyek segíteni tudnak. De amilyen lassú a hitelesség megszerzése, olyan gyorsan lehet egy-egy alkalmatlan vezető kinevezésével elveszíteni. Csak remélni lehet, hogy a nemzeti együttműködés nyilatkozatának kifüggesztését a kormánytól független intézményektől is elváró miniszterelnök nem lojalitási tesztnek, hanem viccnek szánta meghökkentő kérését. Ha viszont mégis az ÁSZ új elnökének értelmezése a helytálló (hogy ti. a kormányfő kérése parancs), akkor egy időre búcsút inthetünk a jogállamiságnak, röpke két évtized után.

(Népszabadság, 2010. július 19., hétfő, 15. oldal)